

En jämlikhetsunion: EU:s handlingsplan 2020/21:FPM11 mot rasism 2020-2025

Arbetsmarknadsdepartementet

2020-10-23

Dokumentbeteckning

KOM (2020) 565

Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén En jämlikhetsunion: EU:s handlingsplan mot rasism 2020-2025

Sammanfattning

Den 18 september 2020 presenterade kommissionen meddelandet En jämlikhetsunion: EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025. Handlingsplanen syftar till att på ett konkret sätt lägga fram åtgärder som ska vidtas för att motverka rasism och diskriminering på grund av etnicitet inom unionen. Detta som komplement till befintliga och kommande rättsakter och strategier som på olika sätt knyter an till området. Handlingsplanen innehåller sju övergripande områden:

1. Den rättsliga ramen för att motverka rasism och diskriminering.
2. Åtgärder inom sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och bostäder.
3. Brottsbekämpande myndigheters arbete.
4. Ett strukturerat arbetssätt genom handlingsplaner.
5. Jämlikhetsdata.
6. Utåtriktat arbete och bemötande.
7. EU:s institutioners interna arbete.

Regeringen välkomnar meddelandet och delar på övergripande nivå den analys och de slutsatser kommissionen presenterar i handlingsplanen.

1.1 Ärendets bakgrund

Fördragen föreskriver att respekten för människans värdighet, jämlikhet och respekten för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter, är delar av Europeiska unionens grundläggande värden. Medlemsstaternas samhällen ska bl.a. kännetecknas av mångfald, tolerans och icke-diskriminering. Diskriminering på grund av etnicitet är förbjuden genom rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung, likabehandlingsdirektivet. Likaså är det en grundläggande rättighet att inte utsättas för diskriminering. Unionen har dock inte tidigare haft en samlad ansats i sitt arbete mot rasism.

Kommissionen presenterade meddelandet den 18 september 2020.

1.2 Förslagets innehåll

I meddelandet konstaterar kommissionen att rasism skadar samhället på olika sätt, bl.a. genom att invånare utsätts för diskriminering som påverkar deras mänskliga värdighet, möjligheter i livet, välstånd, välbefinnande och även personlig säkerhet. Alla människor i EU bör kunna åtnjuta grundläggande fri- och rättigheter och delta i samhällslivet på lika villkor. I strategin konstateras vidare att rasism tar sig olika form: dels genom öppet rasistiska värderingar, dels i form av strukturell rasism grundad på omedvetna fördomar. Handlingsplanen innehåller därför aviseringar om åtgärder och rekommendationer på ett antal områden.

Kommissionen fastslår att EU har rättsliga instrument och en heltäckande politik för att bygga en jämlikhetsunion, men att det finns behov av förstärkning på specifika områden. Därför knyter denna handlingsplan an till andra processer. Däribland jämställdhetsstrategin, strategin för romsk inkludering och den kommande strategin för rättighetsstadgans tillämpning samt unionens övergripande arbete mot antisemitism.

Handlingsplanen innehåller sju övergripande områden.

Det första området rör den rättsliga ramen. Kommissionen avser att under 2021 rapportera om tillämpningen av likabehandlingsdirektivet och följa upp med eventuella lagstiftningsinitiativ för att åtgärda konstaterade brister, inklusive i fråga om jämlikhetsorgans roll och oberoende. Kommissionen avser även att prioritera en insats för att säkerställa korrekt genomförande av rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet och vid behov inleda överträdelseförfaranden. Den rättsliga ramen för artificiell intelligens ska också beakta risken för att befästa fördomar och diskriminering.

Det andra området är sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och bostäder. Kommissionen har för avsikt att använda politiska åtgärder och finansieringsprogram för att motverka rasism och diskriminering vad gäller tillgång till sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och bostäder, samt säkerställa att den nya heltäckande strategin för barns rättigheter innehåller särskilda åtgärder för att motverka rasism och diskriminering.

Det tredje området är brottsbekämpande myndigheters arbete. Medlemsstaterna uppmanas att öka sina insatser för att förebygga diskriminerande attityder hos brottsbekämpande myndigheter, att öka det brottsbekämpande arbetets trovärdighet när det gäller hatbrott, samt att kartlägga nationella åtgärder mot våldsbejakande extremism och identifiera brister liksom goda exempel i arbetet mot sådan extremism.

Det fjärde området är ett strukturerat arbetssätt genom nationella handlingsplaner. Kommissionen konstaterar att nationella handlingsplaner har varit ett framgångsrikt och effektivt sätt att vidta åtgärder mot diskriminering och rasism, men att bara omkring hälften av medlemsstaterna har sådana planer. Därför uppmanas medlemsstaterna att anta nationella handlingsplaner mot rasism senast under 2022. Kommissionen anser att företrädare för det civila samhället och jämlikhetsorgan bör medverka i utformningen, genomförandet och utvärderingen av sådana handlingsplaner. Kommissionen avser att konkretisera och lägga fram de viktigaste principerna för sådana handlingsplaner senast i slutet av 2021. Medlemsstaterna uppmanas att med regelbundenhet rapportera om genomförandet av handlingsplanerna och kommissionen avser att senast under 2023 offentliggöra en första rapport om detta arbete.

Det femte området är jämlikhetsdata. I handlingsplanen lyfter kommissionen vikten av jämlikhetsdata för att få en bild av såväl subjektiva erfarenheter av diskriminering som av rasismens och diskrimineringens strukturella aspekter. Kommissionen avser därför att vidta åtgärder för ett enhetligt tillvägagångssätt gällande insamling av uppgifter om jämlikhet, särskilt när det gäller uppgifter uppdelade efter etniskt ursprung, och uppmanar medlemsstaterna att förbättra insamlingen av sådana uppgifter. Kommissionen konstaterar därutöver att stereotyper grundade på etniskt ursprung bör motverkas.

Det sjätte området är utåtriktat arbete och bemötande. Kommissionen har utsett en samordnare för arbetet mot rasism och avser att anordna ett toppmöte mot rasism under våren 2021. Kommissionen avser även anordna ett evenemang på hög nivå med fokus på hur privata företag kan ta hänsyn till etniskt ursprung i sina strategier för mångfald. Medlemsstaterna uppmanas att anta särskilda åtgärder för att undvika eller kompensera negativa aspekter till följd av diskriminering på grund av etniskt ursprung i de fall då det finns skyddsbestämmelser, samt identifiera olika sätt att främja skyldigheter att integrera jämlikhetsaspekter i de offentliga myndigheternas dagliga arbete.

Det sjunde området är EU:s institutioners interna arbete. Kommissionen avser att föregå med gott exempel som institution, bl.a. genom att vidta

åtgärder för att förbättra representativiteten i kommissionens personal genom åtgärder som inriktas på rekrytering och urval, och uppmanar övriga EU-institutioner att vidta liknande åtgärder.

2020/21:FPM11

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Meddelandet innehåller inte några konkreta förslag till lagstiftningsåtgärder, varför det i sig inte får några effekter på det svenska regelverket.

Kommissionen aviserar dock att de avser att genomföra uppföljning av såväl likabehandlingsdirektivet som enligt strafflagstiftningen.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Meddelandet innehåller inte några konkreta förslag som medför direkta budgetära konsekvenser.

2 Ståndpunkter

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen välkomnar kommissionens meddelande om en handlingsplan mot rasism 2020–2025. Regeringen delar på övergripande nivå den analys och de slutsatser som kommissionen presenterar i meddelandet.

De stöd och verktyg för ett förstärkt arbete mot rasism som planen medför är positivt och välkommet. Kommissionens arbete kan ge goda förutsättningar att motverka rasism inom såväl institutionerna som samtliga medlemsstater. Samtidigt är det ytterst respektive medlemsstats ansvar att säkerställa att ingen utsätts för rasism eller diskriminering samt att upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter, inbegripet EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Regeringen anser att det är särskilt positivt att handlingsplanen belyser såväl individuell som strukturell rasism, och att den därför har ett brett och horisontellt angreppssätt. Detta omfattar arbetet mot rasism, diskriminering och hatbrott oavsett vilka uttryck det tar sig. Ett framgångsrikt arbete mot rasism förutsätter en robust rättslig ram, ett strukturerat arbetssätt, och såväl breda insatser som insatser riktade mot specifika former av rasism. Regeringen anser samtidigt att handlingsplanen på ett tydligare sätt hade kunnat inkludera frågor om multipel diskriminering och jämställdhet.

Kommissionens tydliga plan för att säkerställa att befintliga och kommande rättsakter och rambeslut på området är fullgott utformade och genomförs på ett korrekt sätt är välkommen. Regeringen anser att befintliga rättsakter ger ett tydligt rättsligt ramverk att agera inom, och detta bör följas upp på ett ordnat sätt. Regeringen anser det positivt att samtliga medlemsstater uppmanas att arbeta utefter en nationell handlingsplan och att kommissionen

avser att stödja medlemsstaternas arbete. Regeringens nationella plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott tillsammans med de åtgärder som regeringen vidtar på området utgör i regeringens mening ett gott exempel på ett strukturerat arbetssätt. Det faktum att kommissionen avser att använda politiska åtgärder och finansieringsprogram för att motverka rasism och diskriminering i fråga om tillgång till sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och bostäder är positivt, så länge detta görs på ett väl avvägt sätt med det avsedda resultatet i fokus.

Det är mycket välkommet att behovet av kunskap om människors livsvillkor med koppling till rasism och diskriminering lyfts. Samtidigt är arbetet med jämlikhetsdata komplext, och det är av stor vikt att upprätthålla medlemsstaternas utrymme att agera utefter den nationella situationen samt de förutsättningar och behov som råder i staten. Jämlikhetsdata behandlar känsliga uppgifter och arbete med sådana uppgifter måste alltid ske med största respekt för etiska aspekter och i enlighet med rättsliga regelverk, däribland om dataskydd. Skyddet för den personliga integriteten måste upprätthållas. EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) har en viktig roll i arbetet med att skapa en god kunskapsbas med jämförbara data.

Regeringen återkommer till riksdagen avseende enskilda initiativ när de har presenterats och analyserats.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Medlemsstaternas ståndpunkter är för närvarande inte kända.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Institutionernas ståndpunkter är för närvarande inte kända.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Meddelandet har inte sänts på remiss.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Inte aktuellt då det rör sig om ett meddelande.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Inte aktuellt då det rör sig om ett meddelande.

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Eventuell fortsatt behandling är inte känd.

4.2 Fackuttryck/termer

Rasism¹: Uppfattningar om att människor på grund av föreställningar om ras, nationellt, kulturellt eller etniskt ursprung, religion, hudfärg eller annat liknande förhållande är väsensskilda från varandra och att de därmed kan eller bör behandlas på olika sätt. Att betrakta kulturer som oföränderliga och oförenliga och individers kulturella tillhörighet som oföränderlig och nedärvd, såväl som att anse att olika kulturer inte kan samexistera, har kommit att bli uttryck för rasism i dag. Det kan ta sig uttryck i att såväl individer som grupper uppfattas som främmande eller oönskade i ett samhälle. Rasism kan leda till handlingar, som hatbrott eller diskriminering.

Strukturell rasism¹: Rasistiska handlingar som inte alltid baseras på en individs politiska övertygelse, utan som kan ske omedvetet. Det innebär att rasism, i olika former, finns som en del av samhällets strukturer. Det får till följd att människor får olika tillgång till rättigheter och möjligheter, makt och inflytande, på grund av andras medvetna eller omedvetna föreställning om en individs grupptillhörighet. Ett strukturellt perspektiv innebär också att individuella fall av diskriminering eller hatbrott inte ska ses som isolerade händelser utan ingår i ett större sammanhang.

Liknande former av fientlighet¹: Ideologier, uppfattningar eller värderingar som ger uttryck för fientlighet mot människor som uppfattas bryta mot samhällets normer när det gäller till exempel sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Det kan ta sig uttryck i till exempel homofobi, bifobi och transfobi.

Hatbrott²: Brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt andra brott där ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

Jämlikhetsdata³: Uppgifter som behövs för att formulera och följa upp läget för jämlikhet och icke-diskriminering. Begreppet jämlikhetsdata omfattar all data som är av relevans för området – såväl kvalitativa som kvantitativa uppgifter. Begreppet motsvarar det engelska *Equality data*.

¹ Definitioner från den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku2016/02629/DISK).

² Se 16 kap. 8 och 9 §§ samt 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

³ Definition från Europeiska kommissionens handbok om jämlikhetsdata (2016).